

מקורות לשיעורו של הרב דוד לנדאו

ט' אדר התשס"ט

53

ולשחוק אמרתי מהולל זה שחוק שמשחק הקכ"ה עם הצדיקים בעוה"ב. שני מינים יש בעונג ואושר, המין האחד הוא המורגש בנפש באופן מתון, ממלא אותה קורת רוח ותקוה טובה אבל אין עמה רעש והמיית חיי שמחה והרגשת עונג עמוק ומרעיש, ויש מין עונג שבא אל הנפש בשטף וחזקה וממלא אותה עז ועליזות ששון בהרעשה. והנה אלה המינים יש להם יחש באמת אל ערך התדירות והמקרות שבחיים, אלא שאנו באים עליהם לא מצד ההשקפה של חילוק התדירות והמקרות, אלא מצד ההשקפה של הנחת-רוח האטי לאותו הדופק בחזקה ומרעיש. והנה בעוה"ז יבור לו כל איש מיושב בדעתו, אם יהיה בידו לבור גורל לעצמו, את אותו חלק העונג ההולך לאט ומשובב את הנפש במנוחה. וטעם הדבר הוא, שאע"פ שבאמת העונג והשמחה הבאים בהרעשה וכח שאון רב ועמוק, הלא הנעים והטוב שבהם הוא יותר מרובה ויותר מוחש, מ"מ הרי אנו יודעים את מצב החיים שהוא מלא חליפות, ע"כ יותר ראוי שימצא האדם במצב השייוון וקורת הרוח של מנוחה, שאז לא תחרידהו כ"כ כל תמורה וירידה, משישים מבטו בעליזות החיים בשאון אע"פ שיהיו מוצלחים. כי ממצב של רעש שמחה ועליזות, יותר מר ויותר כבד לסבול את ההתהפכות של המסיבות בקחתן להן צורה של קדרות ויגון. נמצא שיסוד הבחירה בחיי השקט על חיי העליזות השאונות אינה בנויה מפני שיש חסרון עצמי בריבוי העונג, כ"א מפני שכפי מקרי עולם התמורה אין ראוי להאדם להתקשר בחיים טובים של שאון ורעש כ"א של השקט ומנוחה. אבל בעוה"ב, עולם שכולו טוב, עולם שבאור פני מלך חיים יזהירו כזוהר הרקיע ישרי לב ההולכים בדרכי ד' ואורו, יותר נאה להם אז מדת החיים המלאה עונג מלא, עונג השוטף ברב שפע ומפעם בחזקה, עונג הדומה לציור השחוק. "אז ימלא שחוק פיננו", "לשחוק אמרתי מהולל", משובח: לשחוק, לחי[מ] מלאים עז ועונג שוטף בשטף עצום ורב מאור פני ד' וההתענג על טובו. שחוק שמשחק הקנ"ה עם הצדיקים בעוה"כ. השחוק שיד ד' תניחהו, השחוק שהעונג האלהי בו גלוי ונחשף, הוא מהולל מאד, ואינה דומה כלל מדת חיים מצומצמים ההולכים לאט, הרפים בהרגשתם - ע"כ עונג שלהם הוא ברגש כהה, וכצללים ינודו - למדת חיים מלאי עז ד', בעת "נודעה יד ד' את עבדיו", במקום שאין שום חשש ודאגה לערבוב השמחה וחילופה, שהרי הקב"ה הוא המשחק עם הצדיקים בעוה"ב, שהרי מאורו הגדול יראו אור שאין עמו חושך, חיים שאין עמם מות, שמחה שאין עמה עצב. ובמצב כזה ודאי הוא שהוא משובח ערך החיים כשמקבל הרגשותיו הטובות ברב עז וכח איתן, בכח מתפרץ וממלא את הנפש על כל גדותיה. "לשחוק אמרתי מהולל".

n3

ושבחתני אני את השמחה זו שמחה של מצוה, ולשמחה מה זו עושה זו שמחה שאינה של מצוה. ההתנהגות בדבר הנטיות הטבעיות של האדם ע"פ דרכי הצדק המוסר והתורה, אפשר שיפלו בהם שני מיני טעיות רחוקות זו מזו בקצוותיהן, שהרי האדם כמו שהוא נולד בטבעו הפרוע עיר פרא אדם יולד"י צריך הוא להכשר ותיקון בנטיותיו והזדרכתו. אמנם ההכשר והתיקון צריך להיות לא להדריכו ההיפוך ממה שהוא עליו מוטבע, כי בזה לא יצלח, כ"א לחקור בחכמה את המטרה השכלית של הנטיות הטבעיות שבו, ולהעמידן במערכת הנהגתן לא ע"פ פראותן הטבעית כ"א ע"פ המטרה של החכמה והצדק שלמענם נוצרו. נמצא שמי שמסתכל ברויעותן של הנטיות הטבעיות שבאדם כשהן הולכות ע"פ הטבע הגס, ובעבור זה הוא מתקצף עליהן להעביר עליהן את הדרך ולהנהיג את נפשו, או את נפשות זולתו, ע"פ דרך שכל שהיא הפוכה מהנטיות הטבעיות, ודאי לא יצלח. אמנם גם הטועה ואומר, מאחר שאי אפשר להנהיג את האדם באורח הפוך מטבע נפשו, ע"כ יבור לו דרך הנהגה רק ע"פ עצם הטבע של הנטיות הנפשיות כמו שהן, דרך זר כזה הוא רשע ככל ומביא לדרכי מות, וטוב לפני האלהים ימלט ממנו. רק צריך להכיר בדעת וחכמה את אמותיות הנטיות הטבעיות של האדם ולהעלות אותן שיתנהגו ע"פ תכונותן, לא מצד הנטיה הטבעית השפלה כ"א לכוון אותן ע"פ תכליתן, שתכלית המצאן באדם היא בשביל התעודות המושכלות שלהן. ע"כ רק אז יתמלאו הנטיות בצ[ב]יון האנושי, כשיהיו שתולות ע"פ דרכי הצדק האלהי והיושר התוריי. השמחה היא אחת מהנטיות הטבעיות לאדם, האדם הבריא בנפשו וגופו יהיה תמיד עלו ושמח, וזאת היא הצורה הטבעית של הנפש הבריא. אמנם הציור הפנימי של השמחה הטבעית, כל זמן שהיא עומדת רק בשפלותה הטבעית היא בנויה על דברים כ"כ דמיוניים, עד שבהגיע בהם יד השכל ילכו תמוסהויו כלא היו, והשמחה תהפך לתוגה. כי כל הציורים הנכנסים בנפש האדם בטבעו הפראי שאומר לו לבו לשמח בעבורם, אינם כדאי כלל לשמח בהם. השמחה הגסה של מלאת ספק התשוקות המורגשות, לא ימלאו את נפש האדם באמת, ואחריתן תבא מפח נפש, כי סוף כל סוף הלא יעמוד האדם על השקר והתוהו שיש בהן. אמנם לא מפני זה נוכל להפוך את המציאות לאין, ולהכחיש בטבע השמחה שהיא מתנת אלהים לנפש האנושית, כ"א אנו צריכים לקחת את הנטיה הבריא הזאת ולמלאותה בציורים האמיתיים, ולהודיע לנפש את מטרת נטיה זאת למען תחת היותה נשענת לפי הטבע הפראי על יסודות דמיונות שוא, תהיה מיוסדת על אדני אמת ודברים הקיימים לעד. ותחת השמחה שאינה של מצוה, הטבעית בנפש האנושית שלא עלתה במעלות התורה והמוסר, לא יעביר האדם ממנה את הנטיה הזאת, רק את הצהלה והשמחה הילדותית יקח עמו בעצם המטרה, (כ"א) [רק] יבור לו את התעודה השכלית שלה, שהיא השמחה של מצוה, השמחה בהשגת האמת, בדעת ד' ותורתו, בשמחת הנפש לעשות צדק ומשרים, ולמלא את כל החובות התוריות והשכליות המוטלות עליו במעשה ובשכל, בשמחה וטוב לב, שאז אחרית ותקוה גדולה נשקפת לשמחתו הטבעית, ורק אז בהיותה מתחברת אל התכונה השכלית תעמוד על עצם טבעה. ע"כ אמר "ושבחתני אני את השמחה", כלומר השמחה הידועה והטבעית לאדם בעצם טבעו הילדותי, הנני משבחה שהיא ראויה להשאר חיה וערה בטבעו של אדם ועומק נפשו, אחרי כל עליותיו בחכמה ובחסידות, במוסר וצדק. אמנם לשמחה כזאת הנטיה הטבעית כשמחברת אל היושר השכלי וההגיוני ראויה היא לשבח. אבל כשהטבע ישאר בשפלותו, ורק ע"פ רגשותיו העיורים ישם דרכו בחיים, הלא לא

יקום לאורך ימים, כי החיים והשכל יטפחו על פניו ויאמרו לו לשמחה מה זו עושה", החשבון שעליו נוסדה הצהלה הילדותית הלא הוא כולו שקר ותוהו, הדבר הנוצץ מרחוק ממראה עליות החיים החיצונית יאמת הביורור האמיתי את שקרו. א"כ " לשמחה מה זו עושה". אלא על מה הנטיה העדינה והנחמדה הטבעית הזאת עומדת באדם, כ"א להעמידה על יסודה הנכון, על יסוד שמחה של מצוה שהיא ראויה להיות דבקה עם האדם תמיד כל ימי חייו. "ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישעיי". שמחת ההשגה השכלית, שמחת ההדרכה המוסרית בנטיית מדותיו הפנימיות לצד הטוב והחסד המתבאר בדרכה של תורה, שמחת המעשה בעשיית כל המצוות השכליות והשמעיות שמכילות מטרות קדושות נצחיות ונשגבות, שהמה ראויות להטביע את החותם של השמחה הטבעית על החיים באמת, ישמח לב מבקשי ד"י".

63

ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה. השראת השכינה, ההוד האלהי על הנפש, אי אפשר כ"א כשהיא עומדת שלמה בכחה הציורי והמעשי ע"פ אותו האופי והתכונה שנוצרה לה. רק אם הנפש היא שלמה בכחה הפנימי ע"פ טבעה השלם, לא נפגמה ולא נתקלקלה מתכונתה הטובה בטבע יצירתה, רק אז היא מוצאה את עצמה נחלק אחד מהאור הגדול האלהי המופיע בכללות המציאות, המחיה את כל המעשים והברואים ומוביל אותם למטרה טובה עליונה גדולה ואדירה, שראוי לשמח עליה עד מאד "כי שמחתני ד' בפעלך". ע"כ רק בהיות הנפש מוכנת מצדה אל השלמות הציורית בשמחה, ע"י הסתכלותה החודרת בהוד האלהי הזורח בכלל המציאות שעל ידו היא מקבלת את פני קונה באהבה ויראת רוממות, ואל השלמות המעשית, שאותה השמחה שהיא מוצאת בנפשה היא מחברתה דוקא אל המעשים המביאים את הטוב המוחלט לעצמה ולכלל המצוי, היא השמחה של מצוה, רק אז היא מוכנת להשראת השכינה. אמנם בהפגם כחה הציורי או המעשי באיזה צד מהפגימה שתהיה, לא תוכל למצא בנפשה יסוד להעריך את ההקבלה אל הזוהר האלהי הכללי שהוא הולך ומחיה אורה של שמחה ושפעת החיים המעשיים את כלל המציאות. ע"כ אם הצד המעשי שלה נפגם ע"י עצלות, המורה חסרון הכשר לצד המעשי, או עצבות שבאה ע"י חסרון כח הציור מהשקיף אל אמתת החיים כמו שהם נשפעים מחסד האלהי הכללי בכלל המציאות, שבהיותו נשקף בנפש הוא ממלאה שמחה ומגרש כל עצב, אמנם כשם שהנפש נפגמת כשהיא ציוריה ותכונה שלה המעשית, ההיפך מהוד החיים המלאים שהולכים בחסד אל בכל שדרות המציאות הגדולה והכללית, כמו כן אם כח הציורי להיות שמח ועלז וכח המעשי להיות מוכן לפעול אמנם יהיו בנפש, אבל לא יתאימו בפנימיותם לאותה המטרה שההוד האלהי מושך את המציאות לה, גם אז תמנע האורה האלהית מלחול על הנפש ההיא. ע"כ כמו שהעצלות מעבר מזה מחשיכה את הכשרון המעשי ומבדילה בין הנפש ליוצרה, והעצבות מחשיכה את הכשרון הציורי, בהיות שתיהן ההיפך מהזוהר האלהי המלא חיים וחדוה, "עז וחדוה במקומו", כן בהיות ציור השמחה קשור אל דבר בלתי תכליתי, שאע"פ שלכאורה יש לעצם הציור איזה דוגמא עם האור הכללי של החיים שבחסד עליון, הם מושפעים על כלל המציאות. אבל אותה הדמיון אינו כ"א בערך הצד החיצון של הציור שלא עליו נוסדה מציאותו, אבל בערך אמתת מהות הציור הנהו רחוק מהאורה האלהית כמרחק הציור של העצבות מזוהר החוה האלהית המלאה את כלל הבריאה. ע"כ השחוק המרתק את השמחה לדברים של תוהו הוא מונע את האורה האלהית והשראת השכינה מלחול על הנפש, מפני שמטביע בקרבה ציור ההפכי באמת מציאותו אל הציור שאנו יכולים להשיג בהשקפתנו על ההארה האלהית שאנו משיגים בכלל המציאות, שאנו משיגים בכלל את ציור השמחה מפני התכלית המעולה הנמשכת ממעשים הטובים והכבירים מהשפעת החסד והחיים ההולך ואור. ולענין הצד המעשי והכשרו שצריך להמצא בנפש בתור דוגמא לשפע הכח המעשי המלא של אל פועל ישועות, אדון כל המעשים, אמנם צריך כח המעשי הזה להיות מקושר למעשים תכליתיים המביאים ברכה לעולם. אבל קלות ראש, היא אמנם הכנה מעשית שהאדם קל בתנועתו ואיבריו ממהרים לפעול, אבל מה יפעלו באין הכרע של דעת ובאין משמעת אל השכל ואור התורה והמוסר, רק ככל העולה על הרעיון הנקלה. הכשר לכח מעשי ריק כזה הוא מונע את האורה האלהית מלהאיר בעמק הנפש לא פחות מכח העצלות, ההפכי ג"כ בחיצוניותו לכח האלהי הפועל והמחיה המלא את כל היקום. והנה העצלות והעצבות מעבר מזה הוא כח הפכי שלילי, השחוק והקלות ראש מעבר מזה הוא כח הפכי חיובי. אמנם ישנו עוד אופן אפשרי למצב הנפש בשני כחותיה המעשי והציורי, שלא יהיו לא שליליים ולא חיוביים, ומ"מ כשהם פועלים למלאות את הנפש אינה מוכשרת למצא בעצמה כח דומה ומקביל להאור האלהי, יען כי כח החיים כשהם באים מעין דוגמא של מעלה הם מלאים עצמה, בין בכחם הציורי בין בכחם המעשי, ואז הם מקבילים לעומת כח החיים הכללי השופע בחסד אל בכל המציאות כולה. אבל בעת תשפל הנפש בכחה הציורי ולא תמצא בקרבה אך למלאות נפשה בציורים חדשים מרהיבים שהם ממלאים אותה שמחה, כ"א בשפלות ידים תחזור על ציוריה הנמוכים ההולכים ברפיון ובלא שום כח אדיר, זה המצב מביא את השיחה, הרבות בדברים בעד גרעין קטן של רעיון, מפני שהנפש משתוממת ואינה משיגה את כח החיים הציוריים במילואם, ע"כ היא סובבת על מרכז קטן ומרבה עליו שיחה, היפך מההארה האלהית החיה ופועלת חדשות בכל עת ובכל רגע. והכח המעשי המקביל למצב ציורי כזה, יהיה דברים וענינים בטלים שאין בהם כח חיים אדיר ותכלית רמה ונשגבה. אלה שלש הנטיות, בין בצד המעשי, בין בצד הציורי שבנפש, הנה נוטות מהתכונה הטבעית האמיתית שבנפש, שעל זה עשאה האלהים ישרה, להיות מוכנת להתמלא בכחה הציורי בשמחה ומתחברת מיד לכחה המעשי שתהיה השמחה של מצוה, רק אז היא מתפתחת כראוי לה ומוציאה אל הפועל את הגנוז בתוך תוכה מהאורה האלהית בהיותה גם היא פרט אחד מכלל המציאות השואב חיים ואור שמחה מהאור האלהי מקור החיים והשמחה, והוקבל ביותר כח שמחת המצוה המאחדת את כח הציורי השלם עם הכח המעשי במקרא שכתוב " ועתה קחו לי מנגן". הניגון המעשי הפועל בכלים מעשיים, כשנערך לתכלית נשגבה, הוא אות חי על התחברות כח הציור הפנימי המושג מחדות ד' אל הכח המעשי הנוטה ג"כ לדרכי ד' להרבות חיים וחסד בעולם. "והי כנגן המנגן ותהי עליו יד ד", לעשות בשמחה ובטוב לב המשכת הטוב והחסד בפועל שהיו אז נצרכים לה ע"פ המצב להמשיך ג"כ חסד עליון וטובו על יד נביאו ההולך בדרכיו אשר נפשו דבקה בצור מעוזו. "ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישעיי".